

ΣΚΕΨΕΙΣ ΕΠ’ ΑΦΟΡΜΗΣ ΤΩΝ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ 214/2021 ΚΑΙ 215/2021 ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗΣ ΤΟΥ ΑΠΟΡΡΗΤΟΥ ΤΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Με δύο ταυτόσημες αποφάσεις της (214/2021 και 215/2021) η Ολομέλεια της Αρχής Διασφάλισης του Απορρήτου Επικοινωνιών (εφεξής «ΑΔΑΕ»), ενεργώντας στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της, όπως αυτές διαγράφονται από τον εκτελεστικό του άρθρου 19 παρ. 2 του Συντάγματος, ν. 3115/2003 (και ιδίως τα άρθρα 1 παρ. 1, 6 και 11 αυτού), το άρθρο 11 του ν. 3674/2008 και τον Κανονισμό για τη Διασφάλιση του Απορρήτου των Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών¹, επέβαλε πρόστιμα συνολικού ύψους 300.000 Ευρώ σε πάροχο τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών λόγω παραβίασης της κείμενης νομοθεσίας περί προστασίας του απορρήτου των επικοινωνιών και δη των εξωτερικών στοιχείων αυτού. Οι δύο αποφάσεις της Ολομέλειας της ΑΔΑΕ εγείρουν ενδιαφέροντα ζητήματα, ιδίως αναφορικά με το ζήτημα της προστασίας των καλούμενων εξωτερικών στοιχείων της επικοινωνίας, στο οποίο και θα εστιάσει ο παρών σχολιασμός².

Έλλη Γεωργιδάκη*
LL.M
ΕΕΠ Αρχή Διασφάλισης
του Απορρήτου
των Επικοινωνιών

* Οι απόψεις που διατυπώνονται είναι αυστηρά προσωπικές και δεν δεσμεύουν την ΑΔΑΕ.

¹ Βλ. σχετική υπ’ αρ. 165/2011 Απόφαση Αρχής Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών, *Κανονισμός για τη Διασφάλιση του Απορρήτου των Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών*, Β’ 2715/17.11.2011.

² Η δογματική της νομικής φύσης των ανεξάρτητων αρχών εκφεύγει του παρόντος σχολιασμού. Έχει επισημανθεί ορθώς ότι παρά τις αμφισβητήσεις σχετικά με την νομική φύση των ανεξάρτητων αρχών και την περαιτέρω νομιμοποίησή τους, ιδίως σε σχέση με την αρχή της διάκρισης των εξουσιών, στην πράξη δεν αμφισβητείται ούτε ο ρόλος ούτε η λειτουργία τους (Αικατερίνη Παπανικολάου, «Η λειτουργία των ανεξάρτητων αρχών υπό το πρίσμα των διαδικαστικών εγγυήσεων της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου», σε *Πρακτικά 1^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου Τομέα Διοικητικής Επιστήμης του Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης του Παντείου Πανεπιστημίου, Δημόσια Διακυβέρνηση, Προοπτικές και Προκλήσεις στον 21^ο αιώνα*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2019, σελ. 349 επ., ιδίως 352).

II. ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ

Τα πραγματικά περιστατικά, τα οποία στοιχειοθετούν τις αποδιδόμενες παραβάσεις, γνωστοποιήθηκαν στην Αρχή από τον πάροχο με την υποβολή έκθεσης αναφοράς περιστατικού ασφαλείας (παρ. 9.2.3. Κανονισμού για τη Διασφάλιση του Απορρήτου των Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών)³ και διαπιστώθηκαν μετά από τη διενέργεια έκτακτου ελέγχου στις εγκαταστάσεις του παρόχου από ομάδα ελέγχου που συγκροτήθηκε με απόφαση της Ολομέλειας της ΑΔΑΕ (άρθρο 6 παρ. 1 περ α' ν. 3115/2003). Διαπιστώθηκε, ειδικότερα, ότι υπάλληλος του αρμοδίου τμήματος του παρόχου, κατά την εξυπηρέτηση αιτημάτων χορήγησης ανάλυσης κλήσεων, απέστειλε αναλυτική κατάσταση κλήσεων σε άλλο συνδρομητή από εκείνον που αφορούσε η συγκεκριμένη σύνδεση. Μέχρι και την ημερομηνία διενέργειας του επιτόπιου ελέγχου του περιστατικού από την ΑΔΑΕ, ο πάροχος δεν είχε προβεί σε γραπτή ενημέρωση του θιγόμενου προσώπου, αν και είχε παρέλθει διάστημα σχεδόν δύο μηνών από το περιστατικό, κατά παράβαση της παρ. 9.2.2.στ. ι' του ως άνω Κανονισμού. Περαιτέρω, διαπιστώθηκε ότι ο αρμόδιος υπάλληλος δεν είχε δηλώσει ηλεκτρονικά την αποδοχή των πολιτικών ασφαλείας του παρόχου, κατά παράβαση της παρ. 4.2.1. του ίδιου ως άνω Κανονισμού. Τέλος, ο πάροχος κατά παράβαση των παρ. 6.2.5. και 6.2.6. του Κανονισμού δεν τηρούσε αρχείο καταγραφής προσβάσεων και ενεργειών των χρηστών στα Πληροφοριακά και Επικοινωνιακά του Συστήματα. Με την υπ' αρ. 214/2021 απόφαση η Ολομέλεια της ΑΔΑΕ επέβαλε διοικητικές κυρώσεις χρηματικών προστίμων συνολικού ύψους 150.000 Ευρώ.

Οι ίδιες παραβάσεις διαπιστώθηκαν μετά από νέα έκθεση αναφοράς που υπέβαλε ο ίδιος πάροχος επί όμοιου περιστατικού ασφαλείας. Με την υπ' αρ. 215/2021 απόφασή της, η ΑΔΑΕ επέβαλε εκ νέου διοικητικές κυρώσεις συνολικού ύψους 150.000 Ευρώ.

III. ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΙ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ ΚΑΙ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Το περιστατικό ασφαλείας, το οποίο και στις δύο ως άνω αποφάσεις ενεργοποίησε τις ελεγκτικές και κυρωτικές αρμοδιότητες της ΑΔΑΕ συνίσταται στην εκ παραδρομής αποστολή εκ μέρους του παρόχου αναλυτικής κατάστασης σε λάθος παραλήπτη.

Οι αναλυτικοί λογαριασμοί, οι οποίοι χορηγούνται από τους παρόχους μετά από αίτηση των συνδρομητών, διασφαλίζουν τη δυνατότητα των τελευταίων να ελέγχουν την ορθότητα των τελών που τους χρεώνει ο πάροχος της υπηρεσίας⁴. Οι αναλυτικές καταστάσεις κλήσεων οι οποίες συνοδεύουν τους αναλυτικούς λογαριασμούς περιλαμβάνουν μία σειρά από δεδομένα, όπως καλούμενους αριθμούς κλήσης, ημερομηνία, ώρα έναρξης και λήξης της κλήσης και τη διάρκεια αυτής. Με τον τρόπο αυτό καταγράφεται αυτόματα και οριοθετείται χρονικά κάθε μία τηλεφωνική επικοινωνία ενός προσώπου⁵.

Τα δεδομένα που περιλαμβάνονται στις αναλυτικές καταστάσεις κλήσεων εντάσσονται στα καλούμενα «εξωτερικά στοιχεία της επικοινωνίας»⁶. Σε αντιδιαστολή με το περιεχόμενο (εσω-

³ Βλ. σχετική υπ' αρ. 165/2011 Απόφαση Αρχής Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών, *Κανονισμός για τη Διασφάλιση του Απορρήτου των Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών*, Β' 2715/17.11.2011.

⁴ Πρβλ. Αιτιολογική Σκέψη 33 Οδηγίας 2002/58/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Ιουλίου 2002, σχετικά με την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την προστασία της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών, *Οδηγία για την προστασία ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες*.

⁵ Βλ. Ειδικώς για τους αναλυτικούς λογαριασμούς, ΕΔΔΑ *Savotchko κατά Μολδαβίας*, 22974/05, 28.03.2017, σκ. 29-30, καθώς και P.G. και J.H. *κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, 44787/1998, 25.09.2001 σκ. 42.

⁶ Αναφορικά με τη νομική φύση των εξωτερικών στοιχείων της επικοινωνίας βλ. αρχικά βλ. Ν. Λίβο, *Η ποινική*

τερικά στοιχεία) της επικοινωνίας⁷, τα εξωτερικά στοιχεία παράγονται κατά τη διάρκεια της επικοινωνίας, προσδιορίζουν τις συνθήκες επικοινωνίας και την εξατομικεύουν. Ενδεικτικά στα εξωτερικά στοιχεία της επικοινωνίας εντάσσονται το ονοματεπώνυμο και ο αριθμός συνδέσεως καλούντος και καλούμενου χρήστη, οι πληροφορίες για τον τόπο, τον χρόνο και τη διάρκεια κλήσεως, στοιχεία προσδιοριστικά του μέσου με το οποίο διεξήχθη η επικοινωνία, η γεωγραφική θέση του κινητού τερματικού χρήστη κλπ.)⁸.

Η καταγραφή των εξωτερικών στοιχείων της επικοινωνίας, όπως συμβαίνει στις αναλυτικές καταστάσεις κλήσεων, ενέχει κινδύνους για την ιδιωτική ζωή των χρηστών των διαθέσιμων στο κοινό υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών, διότι μέσω αυτής δύναται να αντληθούν πληροφορίες για όλο το δίκτυο των ιδιωτικών, επαγγελματικών και κοινωνικών σχέσεων των ανθρώπων ακόμη και να αναπαραστήσει κανείς το περιεχόμενο της επικοινωνίας⁹. Η γνωστοποίηση των δεδομένων αυτών σε τρίτο πρόσωπο εν αγνοία και χωρίς τη συναίνεση του συνδρομητή αντίκειται σύμφωνα με τις σχολιαζόμενες αποφάσεις της ΑΔΑΕ στην κείμενη νομοθεσία περί προστασίας του απορρήτου των επικοινωνιών.

IV. ΕΦΑΡΜΟΣΘΕΙΣΕΣ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Ειδικότερα, με το ν. 3471/2006 ενσωματώθηκε στην εθνική έννομη τάξη η Οδηγία 2002/58/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου «Σχετικά με την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την προστασία της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών». Στην παρ. 1 του άρθρου 4 με τίτλο «Απόρρητο» του νόμου αυτού ορίζεται ότι: «Οποιαδήποτε χρήση των υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών που παρέχονται μέσω δημοσίου

προστασία των συνδετικών δεδομένων των τηλεπικοινωνιών, ΠοινΧρ 1997, 737 επ. και μεταγενέστερα Γρ. Τσόλια, σε: Παύλου/Σάμιος [επιμ.], *ΕιδΠοινΝ Ερμηνεία κατ' άρθρον, Απόρρητο ηλεκτρονικών επικοινωνιών*, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκουλα, 2013, Τόμος Ι σελ. 22. Ήδη με το άρ. 4 παρ. 3 εδ. γ του από 10.02.2021 Σχέδιο Κανονισμού, σύμφωνα με την από 2017 «Πρόταση Κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τον σεβασμό της ιδιωτικής ζωής και την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες και την κατάργηση της οδηγίας 2002/58/ΕΚ, Κανονισμός για την ιδιωτική ζωή και τις ηλεκτρονικές επικοινωνίες, COM/2017/010 final – 2017/03 (COD)», [link](#), ορίζονται ως «μεταδεδομένα ηλεκτρονικών επικοινωνιών»: τα δεδομένα που υποβάλλονται σε επεξεργασία σε δίκτυο ηλεκτρονικών επικοινωνιών για τους σκοπούς της μετάδοσης, της διανομής ή της ανταλλαγής περιεχομένου ηλεκτρονικών επικοινωνιών· συμπεριλαμβάνονται τα δεδομένα που χρησιμοποιούνται για την παρακολούθηση και την ταυτοποίηση της πηγής και του προορισμού μιας επικοινωνίας, τα δεδομένα τοποθεσίας της συσκευής που παράγονται στο πλαίσιο της παροχής υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών και της ημερομηνίας, της ώρας, της διάρκειας και του είδους της επικοινωνίας».

⁷ Ως εσωτερικά στοιχεία της επικοινωνίας (περιεχόμενο) νοούνται οι πληροφορίες που ανταλλάσσουν τα μέρη αυτής, οι οποίες αποσκοπούν στην επίτευξη της επικοινωνίας: το περιεχόμενο του φωνητικού μηνύματος, του κειμένου (φαξ, τηλεγράφημα, e-mail), της εικόνας (mms, internet, fax), της ιστοσελίδας στην οποία εισέρχεται ο χρήστης κλπ. Βλ. ορισμό σε Γρ. Τσόλια, *ό.π.*, σελ. 22.

⁸ Αρ. 2 στ. β' και γ' Οδηγίας 2002/58/ΕΚ. Βλ. ακόμη Γρ. Τσόλια, *Η προστασία του ιδιωτικού βίου κατά την πρόσφατη νομολογία του Αρείου Πάγου. Παρουσίαση αποφάσεων σχετικά με το απόρρητο των επικοινωνιών, τη μαγνητοσκόπηση και τα παράνομα αποδεικτικά μέσα*, ΠοινΔικ 5/2008, σελ. 642.

⁹ Βλ. τη διαφωτιστική κατάθεση του καθηγητή του Πανεπιστημίου Princeton Edward Felten, ενώπιον της United States Senate, Committee on the Judiciary Hearing on Continued Oversight of the Foreign Intelligence Surveillance Act October 2, 2013, διαθέσιμη ηλεκτρονικά στον ακόλουθο σύνδεσμο [link](#). Πρβλ. και την Αιτιολογική Έκθεση (παρ. 2.2) στο από 10.02.2021 Σχέδιο Κανονισμού e-Privacy, όπου αναφέρεται ότι «τα μεταδεδομένα που προκύπτουν από ηλεκτρονικές επικοινωνίες μπορεί επίσης να αποκαλύπτουν πολύ ευαίσθητες και προσωπικές πληροφορίες, όπως έχει αναγνωριστεί ρητά από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης» παραπέμποντας στη νομολογία του ΔΕΕ (Βλ. συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-293/12 και C-594/12 *Digital Rights Ireland* / Συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-203/15 και C-698/15 *Tele2 Sverige AB*).

δικτύου επικοινωνιών και των διαθέσιμων στο κοινό υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών, καθώς και των συναφών δεδομένων κίνησης και θέσης...προστατεύεται από το απόρρητο των επικοινωνιών. Η άρση του απορρήτου είναι επιτρεπτή μόνο υπό τις προϋποθέσεις και τις διαδικασίες που προβλέπονται από το άρθρο 19 του Συντάγματος». Επισημαίνεται ότι με την ανωτέρα διάταξη, ειδικότερα, ενσωματώθηκε η διάταξη του άρθρου 5 παρ. 1 της Οδηγίας 2002/58, στην οποία ορίζεται ότι: «Τα κράτη μέλη κατοχυρώνουν το απόρρητο των επικοινωνιών που διακινούνται, μέσω δημοσίου δικτύου επικοινωνιών και των διαθέσιμων στο κοινό υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών καθώς και των συναφών δεδομένων κίνησης [...]».

Περαιτέρω, στο άρθρο 2 του ιδίου νόμου ως «δεδομένα κίνησης» ορίζονται «τα δεδομένα που υποβάλλονται σε επεξεργασία για τους σκοπούς της διαβίβασης μίας επικοινωνίας σε δίκτυο ηλεκτρονικών επικοινωνιών ή της χρέωσής της. Στα δεδομένα κίνησης μπορεί να περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, ο αριθμός, η διεύθυνση, η ταυτότητα της σύνδεσης ή του τερματικού εξοπλισμού του συνδρομητή ή και χρήστη, οι κωδικοί πρόσβασης, τα δεδομένα θέσης, η ημερομηνία και ώρα έναρξης και λήξης και η διάρκεια της επικοινωνίας, ο όγκος των διαβιβασθέντων δεδομένων, πληροφορίες σχετικά με το πρωτόκολλο, τη μορφοποίηση, τη δρομολόγηση της επικοινωνίας καθώς και το δίκτυο από το οποίο προέρχεται ή στο οποίο καταλήγει η επικοινωνία», ενώ ως «δεδομένα θέσης» ορίζονται «τα δεδομένα που υποβάλλονται σε επεξεργασία σε δίκτυο ηλεκτρονικών επικοινωνιών και που υποδεικνύουν τη γεωγραφική θέση του τερματικού εξοπλισμού του χρήστη μίας διαθέσιμης στο κοινό υπηρεσίας ηλεκτρονικών επικοινωνιών».

Εξάλλου, στη διάταξη του άρθρου 3 παρ. 3 ν. 3674/2008, ορίζεται ότι «ο πάροχος δικτύου ηλεκτρονικών επικοινωνιών ή υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών, τα μέλη της διοίκησης και ο νόμιμος εκπρόσωπος αυτού, ο υπεύθυνος διασφάλισης του απορρήτου, οι εργαζόμενοι και οι συνεργάτες του παρόχου έχουν υποχρέωση εχεμύθειας για όλα τα θέματα που αφορούν το απόρρητο των επικοινωνιών».

Λαμβάνοντας υπόψη: α) τα πραγματικά περιστατικά, όπως αυτά διαπιστώθηκαν από τους διενεργηθέντες ελέγχους, β) το κανονιστικό περιεχόμενο της διάταξης της παρ. 4 του ν.3471/2006 με το οποίο αφενός καθορίζονται τα είδη, οι μορφές επικοινωνίας και τα στοιχεία επικοινωνίας (δεδομένα κίνησης και θέσης) που προστατεύονται ως απόρρητα με ρητή μάλιστα παραπομπή στο άρθρο 19 παρ.1 του Σ. και, γ) τη γενική υποχρέωση εχεμύθειας που υπέχουν σύμφωνα με το νόμο οι πάροχοι, οι νόμιμοι εκπρόσωποι και οι προστηθέντες αυτού για το απόρρητο των επικοινωνιών, το οποίο σύμφωνα με την προπαρατεθείσα διάταξη καλύπτει τόσο το περιεχόμενο όσο και τα καλούμενα εξωτερικά στοιχεία της επικοινωνίας, η Ολομέλεια της Αρχής απεφάνθη ότι ο πάροχος έφερε ευθύνη για την παραβίαση του απορρήτου της επικοινωνίας και για τον λόγο αυτό ασκώντας την κατά άρθρο 11 ν.3674/2008 κυρωτική αρμοδιότητά της επέβαλε τα αντίστοιχα διοικητικά πρόστιμα.

V. ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ

Με τις δύο σχολιαζόμενες αποφάσεις η ΑΔΑΕ, παραπέμποντας στο προαναφερθέν νομοθετικό και κανονιστικό πλαίσιο κρίνει –μεταξύ άλλων– ότι: ο πάροχος «απέστειλε αναλυτική κατάσταση κλήσεων σε λάθος πρόσωπο, παραβιάζοντας κατ' αυτόν τον τρόπο την κείμενη νομοθεσία περί προστασίας απορρήτου των επικοινωνιών και δη των εξωτερικών στοιχείων αυτού»¹⁰ καθώς και ότι «η προστασία του απορρήτου των επικοινωνιών είναι σε κάθε περίπτωση απόλυτη»¹¹. Από το

¹⁰ Πρβλ. παρ. Β.α) της υπ' αρ. 214/2021 Απόφασης. Ομοίως παρ. Β.α) της υπ' αρ. 215/2021 Απόφασης.

¹¹ Πρβλ. παρ. Γ.α) της υπ' αρ. 214/2021 Απόφασης. Ομοίως παρ. Γ.α) της υπ' αρ. 215/2021 Απόφασης.

σκεπτικό αυτό όπως διατυπώνεται και στις δύο αποφάσεις συνάγεται ότι η ΑΔΑΕ εντάσσει στο προστατευτικό πεδίο του αρ. 19 παρ. 1 εδ. α' του Συντάγματος εκτός από το περιεχόμενο (εσωτερικά στοιχεία) της επικοινωνίας και τα εξωτερικά στοιχεία αυτής¹².

Οι δύο αποφάσεις της ΑΔΑΕ στοιχίζονται, εν προκειμένω, με την πρόσφατη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας σχετικά με την προστασία των εξωτερικών στοιχείων της επικοινωνίας¹³. Συγκεκριμένα, το Συμβούλιο της Επικρατείας επί αιτήσεως ακύρωσης παρόχου κατά απόφασης επιβολής προστίμου της ΑΔΑΕ λόγω διαβίβασης δεδομένων τηλεφωνικής επικοινωνίας στο πλαίσιο διενέργειας τακτικής ανάκρισης χωρίς όμως την τήρηση των όρων και των προϋποθέσεων του άρθρου 4 ν.2225/1994 έκρινε ότι: «το απόρρητο της επικοινωνίας εκτείνεται, κατά την έννοια του άρθρου 19 του Συντάγματος, στο σύνολο του επικοινωνιακού γεγονότος, καλύπτει, δηλαδή, όχι μόνο το περιεχόμενο της επικοινωνίας, αλλά και τα συναφώς παραγόμενα δεδομένα επικοινωνίας («δεδομένα επικοινωνίας») που προσδιορίζουν τις συνθήκες επικοινωνίας και την εξατομικεύουν (όπως πληροφορίες για τον τόπο, τον χρόνο, τη διάρκεια, τη μορφή και το είδος επικοινωνίας, στοιχεία προσδιοριστικά του μέσου με το οποίο διεξήχθη η επικοινωνία, στοιχεία ταυτότητας και διευθύνσεων επικοινωνούντων μερών κ.λπ.). [...] Τούτο καθίσταται ιδιαίτερα σημαντικό εν όψει της διακινδύνευσης που συνεπάγεται για την ιδιωτική ζωή και την άσκηση του δικαιώματος της ελεύθερης επικοινωνίας, από ιδιωτικούς ή κρατικούς φορείς και για διάφορους σκοπούς, η οποία είναι ικανή να οδηγήσει όχι μόνο στην άντληση πληροφοριών για όλο το δίκτυο των ιδιωτικών και κοινωνικών σχέσεων των ανθρώπων, αλλά και στην ανίχνευση των προσωπικών, πολιτικών, φιλοσοφικών και θρησκευτικών στάσεων ή πεποιθήσεων τους.»¹⁴.

Κινούνται, εξάλλου, στην ίδια κατεύθυνση με τη νομολογία των ευρωπαϊκών δικαστηρίων στην οποία παραπέμπει και το Συμβούλιο της Επικρατείας στην αναφερθείσα απόφασή του. Συγκεκριμένα, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, καθ' ερμηνεία του άρθρου 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έχει αποφανθεί ότι τα παραγόμενα δεδομένα επικοινωνίας αποτελούν αναπόσπαστο στοιχείο της επικοινωνίας και κατά συνέπεια, όχι μόνο η παρακολούθηση της επικοινωνίας, αλλά και η συλλογή, αποθήκευση και γνωστοποίηση των δεδομένων της επικοινωνίας συνιστούν επέμβαση στην απόλαυση των δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στο άρθρο 8 της ΕΣΔΑ¹⁵.

Αντίστοιχα, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εξετάζοντας την ισχύ και τη συμβατότητα της Οδηγίας 2006/24/ΕΚ για την υποχρεωτική διατήρηση των δεδομένων των ηλεκτρονικών επικοινωνιών (εξωτερικών στοιχείων) με τα άρθρα 7, 8 και 52 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, έκανε δεκτό ότι τα δεδομένα αυτά (μεταξύ άλλων ονοματεπώνυμο και διεύθυνση συνδρομητή ή εγγεγραμμένου χρήστη, αριθμός τηλεφώνου καλούντος και αριθμός καλούμενου) παρέχουν τη δυνατότητα διαπιστώσεως της ταυτότητας του προσώπου με τον οποίο ο συνδρομητής ή ο εγγεγραμμένος χρήστης επικοινωνήσε, καθώς και του μέσου με το οποίο έγινε η επικοινωνία, τη δυνατότητα προσδιορισμού του χρόνου της επικοινωνίας αλλά και διαπίστωσης της

¹² Βλ. και την ad hoc υπ' αρ. 1/2005 Γνωμοδότηση της ΑΔΑΕ με αρ. πρωτ. 893/03.02.2005, διαθέσιμη στον ηλεκτρονικό ιστότοπο της Αρχής ([link](#)).

¹³ Βλ. απόφαση ΣτΕ Δ' Τμήματος -αυξημένης επταμελούς συνθέσεως- 1593/2016 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΔΙΤΕ 2016, σελ. 637, με σημ. Γρ. Τσόλια, και απόφαση Διοικ. Εφ. Αθηνών 78/2020, ΔΙΤΕ 2020, σελ. 526 επ.

¹⁴ Βλ. απόφαση ΣτΕ Δ' Τμήματος -αυξημένης επταμελούς συνθέσεως- 1593/2016, σκ. 9.

¹⁵ Βλ. ενδεικτικά αποφάσεις ΕΔΔΑ: *Copland κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, της 03.04.2007, σκ. 41-44, *Malone κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, της 26.04.1985, σκ. 84, *Heglas κατά Τσεχίας*, απόφαση της 01.03.2007, σκ. 60-61. Βλ. ειδικώς για τους αναλυτικούς λογαριασμούς, *Savotchko κατά Μολδαβίας*, της 28.03.2017, σκ. 29-30 και *P.G. και J.H. κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, 44787/1998, 25.09.2001 σκ. 42.

συχρότητας των επικοινωνιών του συνδρομητή ή του εγγεγραμμένου χρήστη με συγκεκριμένα πρόσωπα σε δεδομένη χρονικά περίοδο, για να καταλήξει ότι τα δεδομένα αυτά λαμβανόμενα στο σύνολό τους υπάγονται στην προστασία του απορρήτου¹⁶.

Αντιθέτως προς τα ανωτέρω, η Εισαγγελία και τα ποινικά Τμήματα του Αρείου Πάγου έχουν επανειλημμένα κρίνει, ανατρέποντας μάλιστα προηγούμενη νομολογία τους¹⁷, ότι το απόρρητο των επικοινωνιών δεν καλύπτει τα εξωτερικά στοιχεία της επικοινωνίας¹⁸. Η επιχειρηματολογία των αποφάσεων του Δικαστηρίου και των σχετικών Γνωμοδοτήσεων εκκινεί από μία συστατική ερμηνεία της συνταγματικής διάταξης και, ιδίως, της έννοιας της επικοινωνίας ενώ σε σχετική γνωμοδότηση γίνεται λόγος για αντισυνταγματικότητα του νόμου 3471/2006, ο οποίος ρητά και αδιάσπικτα υπάγει στο άρθρ. 19 παρ. 1 του Συντάγματος τα δεδομένα κίνησης και θέσης. Το ζήτημα έχει απασχολήσει και ενίοτε διχάσει και τη νομική θεωρία και έχει αναλυθεί διεξοδικά¹⁹ ενώ παραμένει ανοικτό, γεγονός που έχει σημαντικές προεκτάσεις για την απόλαυση του δικαιώματος της ελεύθερης επικοινωνίας. Κυριότερη πρακτική συνέπεια είναι ότι γίνονται δεκτά ως νόμιμα αποδεικτικά μέσα εξωτερικά στοιχεία της επικοινωνίας ακόμη και αν δεν έχουν τηρηθεί οι όροι και οι προϋποθέσεις που το άρθρο 4 ν. 2225/1994 θέτει για την άρση του απορρήτου.

VI. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ

Η ΑΔΑΕ συστάθηκε κατά συνταγματική επιταγή με σκοπό να λειτουργήσει ως θεσμική εγγύηση για το απόρρητο των επιστολών και της ελεύθερης ανταπόκρισης και επικοινωνίας και να διασφαλίσει την αποτελεσματικότερη προστασία ενός δικαιώματος που είχε στο παρελθόν χαρακτηριστεί ευάλωτο και με υψηλό δείκτη διακινδύνευσης²⁰. Χαρακτηρισμός επίκαιρος και σήμερα, ίσως περισσότερο παρά ποτέ, δεδομένων των ραγδαίων και διαρκών τεχνολογικών εξελίξεων στις υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών. Η ελλειπτική διατύπωση του συνταγματικού κειμένου με την αναφορά στον γενικό όρο επικοινωνία, χωρίς περαιτέρω διακρίσεις και εξειδικεύσεις, αφήνουν χώρο ώστε να μπορεί να συμπεριληφθεί στην προστασία του άρθρου 19 του Συντάγματος κάθε νέα μορφή επικοινωνίας και να περιβληθεί από τις εγγυήσεις που αυτό προβλέπει.

¹⁶ *Digital Rights Ireland Ltd κατά Minister for Communications, Marine and Natural Resources*, συνεκδ. Υποθέσεις C-293/12, C-594/12, αποφ. της 08.04.2014, σκ. 26-27. Βλ. ενδεικτικά Τάσση, ΔΕΕ – δύο θεμελιώδεις αποφάσεις για τα προσωπικά μας δεδομένα και τα ηλεκτρονικά δίκτυα: Απόφαση C-131/12 (Google) και συνεκδικαζόμενες C-293/12 και C-594/12 (νομιμότητα υποχρεωτικής διατήρησης τηλεπικοινωνιακών δεδομένων), ΔΙΤΕ 2014, 359 επ. Για την εξέλιξη της νομολογίας του ΔΕΕ ως προς το εν λόγω ζήτημα βλ. παρατηρήσεις Α. Κουσουνή επί της ΔΕΕ υπόθ. C-746/18, της 02.03.2021, ΔΙΤΕ 2021, σελ. 106 επ., με περαιτέρω παραπομπές.

¹⁷ Χαρακτηριστικά αναφέρεται η ΑΠ 1432/2008 ΤΝΠ Ισοκράτης, με την οποία είχε κριθεί ότι δεν μπορούν να αποτελέσουν νόμιμο αποδεικτικό μέσο οι εμπειροχόμενες στη δικογραφία καταστάσεις εισερχομένων και εξερχομένων τηλεφωνικών κλήσεων, που αφορούν τους κατηγορούμενους και άλλα πρόσωπα, στις οποίες αναγράφονται οι αριθμοί των καλούντων και καλουμένων συνδρομητών, τα ονόματα αυτών, η ημερομηνία, η ώρα έναρξης και η διάρκεια κάθε κλήσης για την απόκτηση των οποίων δεν προκύπτει ότι τηρήθηκε η προβλεπόμενη από το νόμο διαδικασία άρσης του τηλεφωνικού απορρήτου ενόψει του άρθρου 19 Σ. και 8 Ε.Σ.Δ.Α.

¹⁸ Βλ. μεταξύ πολλών την πρόσφατη ΑΠ 78/2021 και ΑΠ 1/2017 Ολομέλεια ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, αλλά και τις παλαιότερες Γνωμοδοτήσεις Εισαγγελέων ΑΠ Σανιδά 9/2009.

¹⁹ Βλ. προς αποφυγή ασκόπων επαναλήψεων Γ. Τσόλια, «Εξελίξεις στον τομέα της επιτήρησης των ηλεκτρονικών επικοινωνιών: από την Ασφάλεια στην Ελευθερία και τη διεύρυνση της προστατευόμενης επικοινωνίας», σε *Ειδικό Ποινικό Νόμοι*, ΠοινΔικ 2017, σελ. 789 επ. Αξίζει να σημειωθεί ότι τόσο με το άρ. 254 παρ. 1 εδ. δ' του (νέου) ΚΠΔ, όσο και με το άρ. 370Α παρ. 1 εδ. α' του ΠΚ εντάσσονται στην προστασία του απορρήτου και τα εξωτερικά στοιχεία της επικοινωνίας.

²⁰ βλ. Γ. Καμίνη, *Το απόρρητο της τηλεφωνικής επικοινωνίας: Η συνταγματική προστασία και η εφαρμογή της από τον ποινικό νομοθέτη και τα δικαστήρια*, ΝοΒ. 1995, σελ.505 επ.

Η ευελιξία αυτή και προνοητικότητα του συντακτικού νομοθέτη επιτρέπει και τη σύμφωνη με το Ευρωπαϊκό Δίκαιο ερμηνεία του Συντάγματος.

Οι αποφάσεις 214-215/2021 της Αρχής κινούνται στο πλαίσιο της ως άνω αποστολής της και των αρμοδιοτήτων της, όπως αυτές εξειδικεύονται από τους εκτελεστικούς του Συντάγματος νόμους, εναρμονίζονται, δε, με την ευρωπαϊκή νομοθεσία, όπως έχει ενσωματωθεί στην ελληνική έννομη τάξη και ερμηνευθεί από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Νομοθεσίας και το ΕΔΔΑ. Σύμφωνα με αυτές, οι πάροχοι υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών οφείλουν να λαμβάνουν μέτρα προστασίας και να περιβάλλουν τα δεδομένα κίνησης και θέσης με την προστασία που επιφυλάσσει το Σύνταγμα για το περιεχόμενο της επικοινωνίας. □